FRANCISCI BLANCHINI
VERONENSIS

Utriuſque Signaturæ Referendarii, & Prælati Domeſtici,

DE

TRIBUS GENERIBUS INSTRUMENTORUM MUSICÆ VETERUM ORGANICÆ DISSERTATIO.

ROMÆ, MDCCXLII.
Impenſis Fauſti Amidei Bibliopolæ in via Curſus.

Ex Typographia Bernabò, & Lazzarini.
SUPERIORUM PERMISSU.

NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

JO. PETRO LUCATELLI
MARCHIONI RIPALTÆ,
S.mi D. N. BENEDICTI XIIII. ab intimo Cubiculo.

FAUSTUS AMIDEUS
S. P. D.

DE veteri antiquorum Muſurgia peculiarem Diatribam Cl. Mem. Viri Præſulis Franciſci Blanchini ſub tuo præſidio, Illuſtriſſime Domine, ſovendam duxi. Res equidem per ſe difficilis ad explicandum propter antiquitatem, quæ vel certiſſimis rebus ipsâ temporum longinquitate nebulas offundit; tum homi-

Digitized by Google

num opinionibus periculoſa negantium, ea exſtitiſſe, quæ conſuetis ſibi, & notis parum conſentanea videntur. Hinc Clariſſimorum Virorum patrocinium ea exigunt; eo magis quod hæc ſtudiorum genera jam conſeneſcunt, & a viris non bene cordatis ſpreta jam vileſcunt. Hac perducti ratione ſub tuis felicibus auſpiciis Opus hoc egregium ſtatuendum duxi. Unde quæſo auxilium quærere, quam ex ea Domo, in qua nunc conveniunt omnes, quotquot ſunt Romæ Antiquitatis ſtudioſi? Volat quippe jam per omnem fermè Italiam celebris tuæ Academiæ fama; quæ te Auctore, te Duce, te Mæcenate collecta, tuis in Ædibus illuſtrandæ Antiquitati incumbit. Illuc conveniunt Viri omnium ordinum eruditiſ-

ſimi,

ſimi, qui ſic expendunt ſingula, ſic examinant, nihil ut ſit, quod fallere eorum ſagacitatem valeat, aut induſtriam ſuperare. Quæ quidem ſingula profero, ut omnes intelligant me nec potuiſſe, nec debuiſſe Patrocinium cujuſquam quærere, præter tuum; nam quod Tu *probaveris, nemo erit, qui improbare audeat. Ego vero, Illuſtriſſime Domine, tuo ornatus judicio, pergam animoſior in alia ſuſcipienda, ut nec me mei ſumptus, nec* Te *tui patrocinii pœniteat. Vale.*

Digitized by Google

IMPRIMATUR,
Si videbitur Rm̃o Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.
F. M. de Rubeis Archiepiſcopus Tarſi Vicesgerens.

APPROBATIO.

JUſſis obtemperans Rm̃i Patris Aloyſii Nicolai Ridolfi Ordinis Prædicatorum Sacri Palatii Apoſtolici Magiſtri, legi Diſſertationem poſthumam bonæ memoriæ Præſulis Franciſci Blanchini Veronenſis Patrui mei amantiſſimi, *de tribus generibus Inſtrumentorum Muſicæ Veterum Organicæ*, deſcriptam ex quodam amanuenſis apographo Romæ nuper invento, mecumque communicato ab humaniſſimo Viro Antonio Boriono per Illuſtriſſimum Rodulphinum Venuti, Academiæ Capitolinæ ſocium de re antiquaria multis nominibus optimè meritum. In ea Doctiſſimus Author exquiſita eruditione agit de veteribus omnium ferè Gentium Inſtrumentis Muſicæ Organicæ, quæ tot ſæculorum decurſu humana excogitavit induſtria, ad exprimendas varias affectiones harmoniæ. Tabulas a Blanchino delineatas, Fauſtus Amidei Bibliopola, privata pecunia, ære incidendas curavit. Exhibent Muſicorum inventorum Figuras, vetuſtioribus monumentis conſignatas, quas ex ordine ob oculos ponunt curioſi Lectoris ichoniſmi affabrè elaborati ad normam archetyporum. Muſica Organica magnam Geometriæ partem ſibi principio vendicavit. Hujus ergo præſidio munitus celebris Mathematicus Præſul, non ſolum inquirit origines inſtrumentorum *Muſurgiæ*, ſed etiam, in nervorum fidiumque pulſu, ſoni admirabiles proportiones inveſtigat, atque melos Theorias. Teſtor ego, nec mentior, ipſum, ſine moderatore, ſine magiſtro, me coram harmonicè, pſalterio, tympano, & cythara non ſemel perſonuiſſe; artemque difficilem conſequutum redigendarum fidium ad regulas conſonantiæ, ope ſolius Geometriæ. Prodeat ergo in publicam lucem bono publico profutura hæc Diſſertatio; cujus Author cùm vitæ ſanctimonia, tum inſigni rei antiquariæ peritia, totius Urbis concordi prædicatione celebratur.

Romæ Idibus Septembris, anno Domini MDCCXLII.

Joſeph Blanchinus Veronenſis Presb. Congreg. Oratorii Romani.

IMPRIMATUR.
Fr. Aloyſius Nicolaus Ridolfi Ord. Præd. S. Pal. Apoſt. Magiſter.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO.

CUJUSCUMQUE generis habeantur antiqui ævi reliquiæ, has eruditioni promendæ, reique litterariæ ſacræ, & civili explicatione aliqua augendæ inſervire, neminem, qui penitiores diſciplinas primoribus labris attigerit, puto ignorare: quandoquidem viri ſtrenui lucubrationibus ſuis hoc non ſemel comprobaverunt; inter quos eminet Clariſſimus Præſul Franciſcus Blanchinus, ut ex jam editis præclariſſimis ejus Operibus apparet. Mirum

Digitized by Google

rum igitur non ſit ſi Opus ab ipſo concinnatum Clementis XI. juſſu, ſicuti ab Eminentiſſimo Card. Alexandro Albano Fratris filio audivimus, de Muſurgia Veterum nondum editum, non paucis poſt obitum annis in lucem appareat. Gratiam habebit Lector Antonio Boriono Romanarum Antiquitatum cultori eximio, qui apographum nactus, voluit illud publicæ luci tradere: Tabulæ vero ex veteribus monumentis depromptæ, eleganti viriculo incidi curavit Fauſtus Amidei Operis editor. In tria capita Opus eſt diviſum, cum de tribus generibus Inſtrumentorum Muſicæ Veterum agatur, videlicet de genere inflatili, de pulſatili, ac de tenſili. Jacobus Benignus Boſſuet Epiſcopus Meldenſis in Diſſertatione de Pſalmis cap. 6. num. 34. ita loquitur „ De Inſtrumentis Muſicis id „ certum, apud Hebræos uſitata in ſacris, „ ſive quæ flatu, aut anima, ut Tubam; ſive „ quæ percuſſione ſola, ut Cymbalum; ſive „ quæ etiam fidibus conſtitiſſent, quod genus „ a tangendo ſeu pulſando נגינות *neghinoth* „ vocabatur. Hujus ſunt ſpecies כנור *Kinnor* „ ſeu Cinyra, aut Cithara; & נבל *Nebel* „ ſeu Nablium, aut Pſalterium; quod utrumque

„ que cum voce conjunctum memoratur Pſal.
„ 56. ver. 9. *Exſurge lingua mea, exſurge Pſalte-*
„ *rium, & cithara*, & alibi paſſim. Pſalterium
„ autem fuiſſe decachordum patet Pſal. 32. 2.
„ *In Pſalterio decem chordarum pſallite illi*, aliiſ-
„ que in locis. „

Tria genera Inſtrumentorum Muſicæ Organicæ etiam antiquitus inſerventium, nempe Pulſatile, Tenſile, Inflatile, numerant alii etiam Authores antiqui, & recentes, cum Præſule memorato; ſed omnium luculentiſſime, & graviſſime Pſalmiſta recenſet in ultimo Pſalmo.

Inflatile, verſ. 3. *Laudate eum in ſono Tubæ*; verſ. 6. *Omnis Spiritus laudet Dominum*. Pulſatile, ver. 4. *Laudate eum in Tympano* &c. ver. 5. *Laudate eum in Cymbalis* &c. verſ. 3. *Laudate eum in Pſalterio, & Cithara* &c. ver. 4. *Laudate eum in chordis* &c.

In hac Organorum Muſicorum univerſitate S. Auguſtinus, Pſalmum poſtremum explicans, intelligit Sanctos omnes ſignificari: *Iidem ipſi Sancti ſunt in omnibus Muſicis Organis deinceps ſignificati ad laudandum Deum. Quod enim propoſuit dicens*: Laudate Dominum in Sanctis: *hoc exequitur varie ſignificans eoſdem ipſos San-*

Sanctos ejus. Laudate eum in ſono tubæ: *propter laudis excellentiſſimam claritatem* &c.

Animadvertit cum SS. Patribus etiam Ven. Card. Bellarminus in expoſitione Pſalmi CL. verſ.3. *Tria ſunt inſtrumentorum genera, vox, flatus, & pulſus; omnium meminit hoc loco Propheta*. Hauſit Cardinalis ex S.Auguſtino, eandem diviſionem proponente in Pſalmi ejuſdem interpretatione. Sed alii, qui vocem, ac flatum unico genere complectuntur, niſi organicam Muſicam cum vocali complecti malint, tria illa genera organices a cantu inorganico diſtinguunt, & Organorum claſſes tres cum Hebræorum Scriptoribus numerant. I. *Percuſſionalium*, ſeu Pulſatilium in Tympanis, Siſtris &c. II. *Tenſilium* in chordis, quæ aptantur Nablio, Pſalterio, Cyniræ, ſeu Citharæ, Lyræ &c. III. *Inflatilium*, hoc eſt Tubarum, Cornuum, Tibiarum &c.

P. Athanaſius Kirkerius Muſurgiæ lib.6. in Præfatione: *Omnia Inſtrumenta Muſica ad tria genera ut plurimum revocantur: Prioris generis dicuntur* ἐγχόρδα, *ſive* ἐντατὰ, *quæ nervis, ſeu chordis conſtant, quæque plectris, aut digitis in harmonicos motus incitantur; ut ſunt Teſtudines, Pſalteria, Lyræ, Sambucæ, Pando-*

ræ,

Digitized by Google

ræ, Barbita, Nablia, Pectides, Clavicymbala, aliaque hujus generis innumera. Secundi generis ſunt ἐμφυσώμενα, πνευμάτικα, *vel* ἐμπνευστα, *quæ inflata, ſeu ſpiritu incitata ſonum edunt; ut Fiſtulæ, Tibiæ, Cornua, Litui, Tubæ, Buccinæ, Claſſica. Tertii generis ſunt* κρούστα, *ſive Pulſatilia, uti ſunt Tympana, Siſtra, Cymbala, Campanæ* &c.

Vetera igitur Muſicæ Inſtrumenta, anaglyphis operibus deducta, & magis in receſſu, quam in prima fronte ſpectabilia, explicare adgrediamur.

MU-

Digitized by Google

MUSICA

Veterum Inſtrumenta, eorumque genus inflatile ſeu Πνευματικόν.

CAPUT I.

1 CAlamus *Paſtoralis*. Unde μόναυλος Tibia exorta, tum reliqua Organa conſequuta. Meminit Monauli in Thamyre Sophocles. Arundinea Tibia *Monaulos*, apud Athenæum lib. 4. & ex eo apud Bartholinum de Tibiis Vet. pag. 38. ab Ægyptiis fertur eſſe inventum Oſiridis. Hac Tibia occinebatur Hymenæo. Amazones ad calamos * arma tractabant, TAB. I.

* *Bartholinus, ibid. pag. 37.*

bant, teſte Marciano Capella lib. 9. & eodem Bartholino pag. 101.

Figura deſumpta ex Caducæo Tabulæ Iliacæ Matthæjorum, ab Aleandro illuſtratæ pag. 31. ex Apollodoro, & Iſidoro. Bartholinus de Tib. Vet. lib. 1. pag. 11. obſervat, ab Hygino affirmari, calamum, ſeu fiſtulam arundineam, inventum eſſe Mercurio traditum, lib. 3. cap. 6. pag. 210. In Sacris Litteris, Geneſ. cap. 4. verſ. 20. & 21. *Jabel fuit Pater habitantium in tentoriis, atque paſtorum; & nomen fratris ejus Jubal: ipſe fuit Pater canentium cithara, & organo*. In Hebræo textu כנור ועוגב *Cinnor ve-Huggab*. A Septuaginta Interpretibus Græcè redditur ψαλτήριον, καὶ κιθάραν.

Obſervat R. P. Calmet Diſſert. in Pſalmos pag. 87. verbum עוגב *Huggab*, indicans inſtrumentum muſicum, reperiri quater in Sacris Litteris, nempe Geneſ. cap. 4. verſ. 21. Job cap. 21. verſ. 12. & cap. 30. verſ. 31. Pſal. 150. verſ. 4. & ab Interpretibus LXX. & a Vulgata reddi aliquando *Cythara*, aut *Pſalmus*, aut *Organum*. Cœterum frequentius reddi *Organum*: quo vocabulo non intelligi perfectum organum hydraulicum, aut pneuma-

Digitized by Google

maticum, quibus nunc utimur; ſed calamos complures diverſæ longitudinis, cera, aut glutine ſimul junctos, non ſecus ac fiſtula, quam veteres Ethnici tribuunt Pani, Fauno, Satyris, &c. Organi origo petenda a fiſtulis ſingularibus, quas mythici dant Diis ſuis paſtoralem vitam exercentibus, Apollini, & Mercurio greges paſcentibus; uti etiam obſervavit Voſſius de origine Idololatriæ lib. 4. cap. 92. qui, ex Virgilii Ecloga 2. Pani datum illud inventum docet, &, ex Plinio lib.7. cap. 2. Pan Mercurii fiſtulam Monaulon inveniſſe narrat; aliis eam tribuentibus Fauno, aliis Idi, ſeu potius Daphnidi Paſtori Siculo repertori Bucolices, ex Diodoro Siculo in fine lib. 4. Hæc omnia per Græcorum, & Latinorum fabulas attributa Paſtoribus recentioribus, deprompta ſunt ex vera Hiſtoria Moſis, perperam ab Ethnicis percepta, ac transformata; ex qua apparet, cognatis inventorum Paſtoriæ artis, calamum, fiſtulam, organi rudimenta, ſeu Hebræum *Huggab*, eſſe tribuenda. Sunt enim, qui aliud calami genus a primis Paſtoribus repertum intelligant Hebræorum אבוב *Abub*, tibiam; etymologia deducta ex אביב *Abib*, calamo ſpicæ, quo etiam

nunc pueri Paſtorum avenas tenues compingunt: de quibus Virg. Ecloga 1. Videndus Illuſtriſſimus Huetius Demonſtr. Evangelicæ Prop. IV. cap. 4. num. 2. pag. mihi 65.

2. *Oſſea Tibia*. Nonnulli ex tibiis gruum factam putant, cum Plinio lib. 16. cap. 37. vel ex cervinis oſſibus, indicante Barthio, Adverſ. lib. 33. cap. 21. Thebani Ægyptii ex hinnuleorum oſſibus tibias fecerunt; qui etiam reliquos Græcos docuerunt, tradente Athenæo lib. 14. Vide Bartholin. de tib. vet. lib. 1. cap. 4. pag. 23. Hanc etiam Tibiam oſſeam Minervæ tribuit Callimachus in hymno Dianæ, ibidem relatus,

Nondum hinnuleorum oſſa perforata erant,
Opus Minervæ, ex quo cervis pernicies.

Figura Tibiæ oſſeæ, quam mythici tribuunt Minervæ, cui alteram Marſyas adjecit, ex Plinio lib. 7. cap. 56. petita eſt ex tibiis Marſyæ in pluribus anaglyphis expreſſis: ſed quoniam evidentius exſtat in marmoreo anaglypho Neapoli aſſervato in ædibus Principis Diomedis Caraſæ, olim Comitum Magdalonenſium, nos inde maluimus eandem figuram deſumere. Vide etiam Bonar. Num. Carpin. p. 368.

3. *Bu-*

Digitized by Google

3. *Buxea Tibia*. Nihil ferme differt a figura præcedenti, cum tantum materies diverſa ſit; ſed, cum torno elaboretur, poteſt a forma Tibiæ ex cruribus animalium nullo torni adjumento levigatis & imminutis pauliſper dirigi, & repando orificio donari. Hanc vidimus expreſſam cum Panis fiſtula, & cum Phrygia Tibia recurva in anaglypho Romæ ſpectato, editoque per Boiſſardum tom. 3. pag. 47. & per Bartholinum de Tib. Vet. tab. I. Ovidius in *Faſtis*:

Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, Tibia longa ſonos.

Figura occurret rurſus num. 5. & 7.

4. *Ærea Tibia*, quæ & militaris, quali nunc utuntur Helvetici milites Prætoriani etiam Romæ, æqualis eſt, & calamo ſimilior. Uſæ hac feruntur Amazones, dum arma tractarent, aſſerente Marciano Capella, uti retulimus ſupra num 1. cum Bartholino. Uſi Tibiarum ejuſmodi ſonitu ad pugnam etiam Lacedæmonii, Tyrrheni,Thebani,aliique Populi,ut ibidem oſtenditur a Bartholino. An & Romani a Rege Servio Tullio, claſſes, & Centurias inſtituente? Livius dicitur affirmare lib. 1. cap. 43. cum narret, ab eo Rege in quin-

quinta claſſe cenſitos Accenſos, Cornicines, Tibicineſque, tres in Centurias diſtributos; unde paſſim in lapidibus Romanis, & Hiſtoricis Tibicines memorantur. In expeditione Dacica Trajano ſacrificanti Tibicines occinunt, expreſſi num. 75. in ejus Columna cochlide. Sed Vir Clariſſimus Fabrettus negat, inter Officia militaria Romanorum Tibicines memorari; & Livii textum, a Sigonio caſtigatum ex emendatioribus codicibus, Tubicines ſociare Cornicinibus, & Accenſis, non Tibicines. Conſulendus Fabrettus de Columna Trajani, pag. 206. Lipſius lib. 4. de Militia Romana, etiam Tyrrhenis Tubas tribuit in militia, non vero Tibias. Fuerit igitur Lacedæmoniorum tantum bellica Tibia, eadem certe utuntur hodie Helvetii, & quidem ærea; qualia Romanis fuerant univerſa inſtrumenta militaria, quorum cantu accenderentur ad pugnam, tradente Lipſio lib. 4. de Milit. Rom. pag. mihi 312. Unde Æneatores dicti genus univerſum ejuſmodi, buccinis, tubis, cornicibus, lituis inflandis deputatum. Figuram ex Helvetica retinendam duco, utpote ab antiquis ſaltem Lacedæmoniis uſurpatam. En marmor antiquum anno 1733. repertum;

M. CV.

Digitized by Google

M. CVRIVS . EVPOR
TIBIARIVS . DE . SACRA . VIA

5. *Tibia Phrygia Matris Deûm*, ex calamo, cum adjuncto cornu leniter inflexo. Hiſce Tibiis recurvis utebantur Antiqui in Sacris Matris Deûm; ut oſtendit, cum vetuſtis Scriptoribus, etiam anaglyphum relatum inter admiranda urbis Romæ, fol. 17. Inde imaginem deſumpſi, cum Bartholino pag. 26. tab. I. num. 2. Similem vides etiam num. 3. ejuſdem tab. I. Bartholini, deſumptam ex Boiſſardo Tom. 3. pag. 47. Bartholinus cornu vitulinum fuiſſe docet, pag. 26.

6. *Fiſtula Panis*, ſeu *Syringia*, ex pluribus calamis diverſæ longitudinis ſimul junctis, ut, citra neceſſitatem excavandi plura foramina in eodem tubo ſeu calamo, ſoni diverſi, labro per diſpares calamos percurrente, ederentur. Quare Lucretius lib. v.

Et ſupra calamos unco percurrere labro.

Viſitur in compluribus ſignis anaglyphis, & picturis referentibus Pana, Atym, Paſtores. Ex ara vetuſta Matris Deûm, cum Atyde edidit Boiſſardus Tom. 3. pag. 47. quæ imago recuſa nuper eſt in nova editione Gruteri Antiquitatum Tom. 1. pag. 27. Inde hanc figuram

Digitized by Google

ram deſumpſi cum Bartholino, de Tibiis Veterum tab. I. num. 3. & 8. Ante Ethnicorum fabulas inventas, vidimus ſupra num. 1. ejuſmodi organum, aut organi rudimentum, a filiis Jubal uſurpatum, dici in Sacris Litteris עוגב *Huggab*.

7. *Tibiæ longæ*, & *Spondiacæ*, ſive *Spondiales*, Iſidoro ad hymnos idoneæ, qui a ſupplicibus in Templis canebantur. De his Bartholinus, ex Mario Victorino, pag. 45. Figuram expreſſimus ex pictura veteri Pyramidis Ceſtiæ, impreſſa in recenti editione Romæ veteris Famiani Nardini, & a Petro Sancte Bartoli inter picturas veteres, fol. 65.

8. *Tibiæ pares*. De quibus Bartholinus pag. 48. ex Scaligero, aliiſque Scriptoribus. Figura viſitur in Sarcophago Matthæjorum in Monte Cælio, Muſas exhibente. Sponius edidit Miſcell. pag. 44. ubi Muſæ Terpſichoræ is attribuit calamos, ſeu pares Tibias potius appellandas, ut ex materia, & figura conſtat, hic a nobis adamuſſim ex prototypo delineatas. Materiam demonſtrant fragmenta tria ejuſmodi Tibiarum, paucos ante annos reperta in antiquo ſepulcro Vineæ Moroni ad Portam Capenam, intra Urbem. In his fragmentis,

tis, tubus interior Tibiæ eſt eburneus, externe contectus tenui lamina argentea, in quo tubo foramina ſuperſunt ita diſpoſita; ut anaglyphum Matthæjorum exacte monſtrat, quod nunc exſtat in Academia Etruſca Cortonenſi. Tibias longas ſepulcris adhibitas, ſed latiores, oſtendit, ex Galeno, aliiſque auctoribus antiquis, Bartholinus pag. 158. Æquabiles, & calamis communibus ſive arundinibus craſſitie, & tubi continuato commenſu reſpondentes, anaglyphum illud exhibet, ex quo figura noſtra deſumpta eſt. Quare pares Tibias, & calamos Muſa illa cum teneat, Clio dicenda potius eſt cum Horatio, acrem Tibiam illi tribuente, nempe acutum ſonum edentem; quemadmodum ex vocis etymo intelligimus, & in notis legimus ad Odem XII. lib. I.

Quem virum, aut Heroa, lyra, vel acri
Tibia, ſumes celebrare, Clio?

Heroum vero, & Clarorum Virorum laudibus celebrandis deputatur Clio; quorum adhibentur in ſacrificiis, & in ludis Tibiæ pares: tum in ludis, inquam, tum in ſacrificiis, ubi ſcilicet funebres eorum memorias indicari obſervat Tertullian. lib. de Spectaculis cap. 2. 6. & 9. *A templis, & aris*, inquit, *& illa infeli-*

citate thuris, & ſanguinis, inter tibias, & tubas itur, duobus inquinatiſſimis arbitris funerum, & ſacrorum Deſignatore, & Haruſpice. In ſacrificiis, perinde ac in ludis ſcenicis Ethnicorum, Tibiæ pares exhibentur paſſim: & memorantur illis perſimiles, quas ex anaglypho Matthæjano hic retulimus.

9. *Tibiæ paxillis inſtructæ.* De quibus Bartholinus pag. 42. qui figuram addidit Tab. I. num. 5. ex anaglypho Trivultiano, apud Gruterum. Occludenda, vel recludenda foramina pro varietate ſoni acutioris, aut gravioris, juxta modos diverſos attemperandi. Vide Ficoron. *le Maſchere Sceniche* Tab. 77. p. 169. & Bonar. Num. p. 368.

10. *Tibiæ biſores.* Ab Antiquitatibus Romanis Boiſſardi figuram mutuatus eſt Bartholinus Tab. I. num. 4. Expoſuit vero pag. 28. Eaſdem quoque vocat, cum Statio, *Tibias conjunctas.*

11. *Tibiæ geminæ*, deſcriptæ ex cippo ſepulcrali Choraulæ per Fulvium Urſinum, a quo Bartholinus deſumpſit Tab. I. num. 6. & explicavit pag. 46. ubi etiam indicat aliud Urſini marmor, a ſe inciſum Tab. II. num. 1. in quo Choraula utraque manu geſtat geminas

nas Tibias, ſingulis ſingulam. Eadem figura hic repetitur. Vide Ficoroni opus *delle Maſchere Sceniche* pag. 29. & 218. Tab. 84.

12. *Tibiæ Utriculariæ*, ſive *Utriculares*, quæ noſtris paſtoribus, & meſſoribus paſſim adhibentur. Ab Antiquis pariter uſurpatas noſcimus ex Svetonio in Nerone cap. 14. Vide Voſſii Lexicon Etymologicum in verbo *Utricularius*, quem a Varrone *Pythaulam* dici obſervat. Ejus figura exſtat in ænea icuncula antiqui operis, exhibente paſtorem utriculari tibia canentem, in Muſæo Albano, & in gemma apud Ficoronum, *delle Maſchere* Tab. 83. p. 214. TAB. II.

Figura hujus Tibiæ Utricularis deſumpta eſt ex antiquo anaglypho marmoreo in zophoro ſupra columnas porticum fulcientes in impluvio ædium Principis Sanctæcrucis prope Eccleſiam S. Caroli ad Catinarios.

13. Subjecimus *Organum Pneumaticum* Tibiæ Utriculari, cum ad genus utriculárium Tibiarum pertinere videatur. Olim hydraulicum fuerat, vento excitato per lapſum aquæ præcipitem, eoque perducto ad tubos, ſeu calamos ſyringiæ: mox, adjumento follium, compendioſius evaſit organum pneumaticum,

per eoſdem inflatile. Viſitur pneumaticum organum in nummis *contorniatis*, ut vocant, inſignitis imagine Neronis. Eorundem iconem protulit Patinus ad Svetonii cap. 41. vitæ Neronis, pag. 304. & vidimus apud Antonium Borionum Romanum. Panvinius de Ludis Circenſibus, p. 58. deſcribens parallelopipedum, ſeu ſtylobatem Obeliſci Conſtantinopolitani, ejuſdem meminit, Tab. 19. Ante illa tempora fuit etiam Chorus, inſtrumentum ex ſimplici pelle cum duabus cicutis æreis, quarum per primam inſpiratur aer, qui per ſecundam emittit vocem; uti legimus in epiſtola ad Dardanum Hieronymo attributa. Videndus ea de re Scaliger in notis Euſebii ad annum MDCCCCXCV. pag. 169. col. 2.

14. *Tibia Siticinum latior* ex cornu, ad funera plerumque adhibita, de qua Statius Thebaid. lib. 6.

Cum ſignum luctus cornu grave mugit adunco
Tibia, cui teneros ſuetum deducere manes,
Lege Phrygum mœſta Pelopen monſtraſſe ferebant
Exequiale ſacrum &c.

Videndus Bartholinus lib. 2. cap. 15. qui Kirchmanno, de Fun. Rom. lib. 2. cap. 5. Tibias illas latiores, ac longiores viſas fuiſſe obſervat,

licet

licet Cares in luctu uterentur gingrinis palmi longitudine, ſtridulum quid, ac luctuoſum ſonantibus.

Figura Tibiæ latioris viſitur in Virgilio Vaticano Æneid. 1. ubi ventis tempeſtatem excitantibus aſſignantur Tibiæ latiores, & corneæ, apprime accomodatæ ſono procellæ graviori exprimendo. Vide novam Editionem Virgilii, apud Calcographiam Pontificiam, anno 1741.

15. Hebræorum קרן *Keren*, cornu, hac in figura mihi expreſſum, protulit ante P. Kircherius Muſurgiæ lib. 2. cap. 4. §. 3. pag. 54. auctoritate veteris Codicis Vaticani, unde a ſe deſumptam imaginem aſſeverat. In Vitris antiquis Cœmeteriorum SS. Martyrum, ubi arca, ſeu armarium exhibetur, cum voluminibus Legis, necnon candelabrum ſeptilychne, & alia Sanctuarii inſtrumenta, viſitur etiam קרן *Keren*, ſeu cornea tuba Sacerdotalis, adhibita ad indicandos dies Feſtos. Videri poſſunt figuræ in erudito Commentario a Senatore Philippo Bonaroti Florentiæ edito paucos ante annos, ubi eadem vitra mirifice illuſtrantur, præſertim Tab. II. num. 5. & Tab. III. num. 2.

16. *Li-*

Digitized by Google

16. *Lituus Militaris*, ex metallo efformatus ad ſimilitudinem cornu, ſæpe occurrit in Columna Trajani, præſertim pag. 7. & 41. &c. ubi adhibetur in ſacrificiis, una cum Tubis Liticinum, Cornicinum Collegium memorat lapis antiquus apud Bartholinum de Tib. Vet. lib. 3. cap. 7. pag. mihi 238. & Fabret. de Columna Trajani cap. 7. pag. 203. in quo eſt figura excuſa Litui, ſive cornu ejuſdem, ex ære recurvo, ut Vegetius appellat, lib. 2. cap. 8. Similis expreſſus in Columna Trajani num. præſertim 56. & 84. unde noſtra figura deſumpta fuit. Vide Tabul. III. ejuſdem Bartholini num. 4.

17. *Cornu Venatorium* ex metallo, ad ſimilitudinem cornu animalium inflexum, latiori pariter orificio donatum. Figuræ paſſim occurrunt in vetuſtis anaglyphis, & picturis, præſertim ubi venatio adhibenda eſt.

18. *Buccina*, una cum tubis, & cornu ſeu lituo jam deſcripto, ad prælium ineundum ſignum dabat. Vegetius loco indicato, apud Bartholinum pag. 287. *Tubicines*, inquit, *Cornicines, Buccinatores, qui vel tuba, vel ære curvo, vel buccina committere prælium ſolent*, Quare, præter Tubicines, & Cornicines, etiam

etiam Buccinatores in antiquis Inſcriptionibus memorantur, ex quibus *C. Salius Maternus Buccinator Legionis* V. Aliud marmor apud Gruterum p.609. & Bartholinum p.226. Buccinam, ad tubæ genus, cum Euſtathio, reducit Lipſius, de Milit.Rom. lib.4.Dialogo 10. pag. mihi 309. qui tamen addit ex Hygino, buccinæ primum inventorem Tyrrhenum Herculis filium, qui concha pertuſa buccinavit. Hygini verba ſunt, fab. 273. *Tyrrhenus Herculis filius tubam invenit, qui concha pertuſa buccinavit, & pagum convocavit, teſtatique ſunt ſe mortuum ſepulturæ dare. Unde tuba, Tyrrhenum melos dicitur: quod exemplum hodie Romani ſervant; &, cum aliquis decedit, Tubicines cantant, & amici convocantur, teſtandi gratia, eum, neque ferro, neque veneno periiſſe.* Præter uſum in funeribus, etiam in civili politica ad populum claſſico convocandum uſus Buccinæ fuit; quam Tyrrhenus adinvenit, conchilio claſſicum canens, unde ſolet Tritonibus aſſignari. Vide lucernas Bartholi par. 1. num. 5. Borioni erudita Collectan. Rom. Antiq. & Bellorii explicationem, ubi ſcite adducit ex Ovidio Metamorphoſeon 1. hanc deſcriptionem buccinæ Tritoniæ:

Cæ-

Cæruleum Tritona vocat, conchaque ſonanti
Inſpirare jubet, fluctuſque, & flumina ſigno
Jam revocare dato. Cava buccina ſumitur illi
Tortilis in latum, quæ turbine creſcit ab imo
Buccina, quæ in medio concepit ubi aera ponto,
Littora voce replet ſub utroque jacentia Phœbo.

Figura noſtra deſumitur ex ænea Tritonis imagine antiqui operis, quam ſervo. Frequentes occurrunt hæ turbinatæ Tritonum buccinæ in anaglyphis, & picturis Veterum, referentibus ſymbola Numinum Maritimorum. Solebant autem, ut alibi obſervabam, *Hiſtoriæ Univerſalis* Decade 3. cap. 24. num. 5. pag. 301. & ſeq. Tritonum ſigna buccinas inflantium imponi faſtigio ædis Saturni, ad indicandam ætatem, unde hiſtoria vocalis eſt. Ritum, & cauſam aperit Macrobius Saturnalium lib. 1. cap. 8. *Illud*, inquit, *non omiſerim, Tritones cum buccinis faſtigio Saturni ædis ſuperpoſitos, quoniam ab ejus commoratione ad noſtram ætatem hiſtoria elata, & quaſi vocalis eſt, ante vero muta, & obſcura, & incognita.*

19. *Corneam tubam*, ſeu Tibiam rectam, cum labro repando, ita deſcribit Sacchius Myrotheciæ lib. 3. cap. 57. & ex eo Kircherius in

in Muſurgia, & Bartholinus lib. 1. cap. 5. cum ligula, & foraminibus in buxea parte Tibiæ, cui repandum ex cornu labrum adjectum, cera, & glutine, aut helice firmiter in ſitu continetur. Figuram inde ſumpſimus; rati, ex antiquo codice, ut Kircherus lib. 2. cap. 4. pag. 54. innuit, fuiſſe delineatam, cum Hebræorum הליל *Halil* Tibia, אבוב *Abub* Fiſtula, & קרן *Keren* Cornu. Cornea buccina ad convocandum cœtum uſos fuiſſe non modo Hebræos, ſed etiam Etruſcos, qui, ex Phœnicibus orti, pleraque illius Regionis inſtituta in Italiam traduxerunt, & ad Latinos derivarunt ætate Romuli, & conſequentium Regum, colligunt Eruditi, cum Bartholino de Tib. Vet. lib. 3. cap. 7. pag. 226. ex Propertio lib. 4. Eleg. 1.

Buccina cogebat Priſcos ad verba Quirites.

(Vide Cll. VV. Scipionem Maffejum *degl'Itali primit.* & Ant. Franc. Gorium *in Muſ. Etruſc.*) Quam ſcilicet ex bubalo cornu tum ipſi, tum Paſtores adhibuerunt, ut ibi interpretatur. Conteſtis eſſe poteſt vetuſtiſſimum opus muſivum Templi Fortunæ Præneſtinæ, in quo ſpectantur ſub tentorio Ducis appenſa complura cornua ad convocandos milites; unde

C *Buc-*

Buccinatores Legionum in vetuſtis Inſcriptionibus memorantur apud Gruterum pag. 609. & *Cornicines* pag. 1106: eorumque Collegium in marmore Romano per Bartholinum edito pag. 228. cum figura:

M. IVLIVS . VICTOR
EX . COLLEGIO
LITICINVM . CORNICINVM

Quare & Valerius Flaccus cecinit lib. 6.

Prælia nunc rauco curant incendere cornu.

Videri poteſt ea pars muſivi Præneſtini apud Suareſium, Præneſtis antiquæ pag. 48. Simillima figura præditum eſt cornu Hebræorum קרן *Keren*, quod, in ſacris Martyrum cryptis auropictum antiquitus, vidimus in Vitris ibidem effoſſis, quæ arcam Hebraicæ Synagogæ exhibent cum ſacris voluminibus, candelabrum, aliaque pertinentia ad ſuppellectilem Sanctuarii; inter quæ cornea tuba, ſeu קרן *Keren* viſitur, uti obſervat eruditiſſimus Senator Philippus Bonaroti in libro Obſervationum nuper edito, in ea ſacra Vitrorum ſymbola. R. P. D. Auguſtinus Calmet in præfatione in Pſalmos pag. 85. ſcite diſtinguens tubarum genus, nomine שופר *Schophar* in Sacris Litteris enunciatum Exodi cap. 19. verſ.

verſ. 16. & 19. item cap. 20. ver. 18. (quod Interpretes LXX. reddunt, *σάλπιγξ*, aut *σάλπιγξ κερατίνη Tuba*, aut *Tuba cornea*) ab argenteis Tubis rectis duabus, æreiſque pluribus, quas in Deſerto conſtrui Moyſes mandavit Numerorum cap. 10. verſ. 2. 9. & 10. appellatis חצצרות *Chazozeroth*. (vide Reland. Antiq. Hebræorum p. 206.) optavit, ut producerentur vetuſtæ imagines generis prioris, cornu ſcilicet, ſeu tubæ corneæ, & *Schophar*; præſertim cum Sacerdotibus reſervatum videretur ejuſmodi cornibus canere, qualium ſeptenis, circa Jericho cum Sacerdotes canerent, muri conciderunt, & quorum uſus erat in Jubilæo, Joſue cap. 6. verſ. 3. 4. 5. In iis Cœmeteriorum vitris, eorumdem cornuum muſicorum figura viſitur; cum ad cornu olei unctionis complura illa referri queant, quæ ibidem ſpectantur: & cæteroquin muſivum opus Præneſtinum nos doceat, ad bellicos uſus ſimilia cornua ſub tentoriis aſſervata, ad claſſicum concinendum.

Paulo etiam longiora cornua bellica, eaque parum inflexa, ſpectantur in clypeo votivo argenteo Scipionis Africani, aſſervato Pariſiis in Regio theſauro, & per Sponium

 edi-

Digitized by Google

edito in Miſcellaneis eruditæ antiquitatis. Tale igitur קרן *Keren* Judæorum Cornu, & שופר *Schophar* Tubam corneam, haberi oportere, inde colligimus. Figura *Chazozeroth*, ſeu tubarum rectarum, ſupereſt in Arcu Titi, quam damus num. 21.

* Vide n. 17. * Cornua graviſona, quemadmodum ex Vitulino cornu *Schophar*, & *Keren*, ſcilicet Cornua bellica, & Tubæ corneæ compingebantur; ita ex amplioribus majorum animalium cornibus, aut ex metallo ductili, aut ex cavis lignis contortarum cucurbitarum in morem arte curvatis, & magnitudine ingenti præditis, fiunt nunc Buccinæ, aut cornua ſoni graviſſimi, quæ *Dulcinos* appellant. Eorundem uſus in ſacris viget, præſertim in Gallia, & in Germania. An ejuſmodi Buccinis antiqui uterentur, ex eorundem monumentis mihi non conſtat. Graviſſimi ſoni buccinam Ovidius Tritoni aſſignabat ſupra num. 17.

. . . . *quæ*
Littora voce replet ſub utroque jacentia Phœbo.

Auris quoque Dionyſii apud Syracuſas, amplitudine ſua ſatis declarat, non deſtitiſſe etiam veteres ab inſtrumentis ſonorum amplif-

pliſſimis aliquando excogitandis, & perficiendis; licet noſtræ acuſticæ tubæ nondum eſſent repertæ. Quare figuram cornu graviſoni tot in regionibus ad ſacra adhibiti ex antiquo ritu, placuit inter eas referre *, quas a vetuſtis monumentis colligendas ſuſcepi. * *num.* 17.

20. *Dulcinum* non retortum damus ex eodem Kirchero pag. 500. cujus pariter uſus viget etiam in Gallia Ciſalpina. Inſerta illius orificio tenui lamella, quæ gingynenæquat Phœnicum, & Carium. Quinetiam Sinæ, deſcribente (ut infra exponemus n.24.) Jo. Calvor, ejuſmodi generis inſtrumento ludunt, quod indicium eſt antiquitatis non modicæ apud Gentem veterum conſuetudinum ſuarum omnium tenaciſſimam. Cœterum vetus icuncula ænea apud me Dulcinum gerit leniter inflexum. TAB. III.

21. *Tuba communis*, ſeu recta, quam primum compoſitam fuiſſe ex Tibia, & cornu vidimus ſupra num. 19. deinde unico ductu ex eodem metallo continuatam poſteri adhibuerunt, æream, vel argenteam. Argenteas Tubas duas in Deſerto conſtructas, mandante Moyſe, dictas חצוצרות *Chazozeroth*, Numerorum cap. 10. vidimus dicto num. 19.

Eaſ-

Eaſdem Joſephus deſcribit, indicata etiam menſura, & forma, Antiquitatum Judaicarum lib. 3. cap. 11. Romæ vero in Arcu Titi, cum ſuperſit earundem figura ibidem ſculpta, una cum candelabro, & menſa, aliiſque Sanctuarii vaſis, dum ea omnia in Judaico triumpho inferrentur in Templum Pacis, inde curavi deſumere exemplum (quod retulit etiam Relandus in Antiquit. Hebraic.)

22. *Tuba ductilis*, ad ſonorum varietatem eliciendam, geminis ad oram parallelis lamellis productis, vel decurtatis. Hac tuba hodieque utuntur in ſacris concentibus nonnulli Italiæ Populi, uti Bononiæ vidimus, imo & Romæ videmus in Arce Sancti Angeli, ſolemniter procedente Summo Pontifice, & Cardinalibus, concini. *Tubas ductiles* Vulgata memorat Pſal. 97. verſ. 7. Septuaginta legunt *ἐν σάλπιγξιν ἐλαταῖς, καὶ φωνῇ σάλπιγγος κερατίνης*, & textus Hebræus בחצצרות וכל שופר *in Chazozeroth, & omni Schophar*. Aliæ lectiones exponunt, tubam ductilem Vulgatæ, idem indicare, ac malleo ductilem; vel genus omne tubarum in כל שופר *Chol Sophar* complecti voluiſſe Pſalmiſtam. An inter ductiles malleo tubas antiqui habue-

habuerint etiam has decurtandas, & elongandas pro ſoni varietate, quas *ductiles* idcirco appellare placuit, ex antiquorum monumentis hactenus eſt inexploratum.

23. Sinenſium *Organum* πολύαυλος hic exprimitur a nobis, ſive avena vitricularis. Avenam potius, quam tibiam appellaverim, ex ſubtilitate tuborum, quibus ſonus editur. Sunt vero tubuli inſerti pelli ad utriculi formam compactæ, & follium in morem comprimendæ; ut ſpiritus inde excluſus ſonum emittat. Organo ejuſmodi in Europam inde perlato ludentem vidimus anno 1685. Cinſochum, Sinenſem illum virum, quem R. P. Philippus Fouquet (obiit Epiſcopus an. 1740.) habuit ſocium navigationis in Europam, & ſacro fonte expiatum Michaelem appellavit, Romamque perduxit. Sinarum hiſtoriæ memorant, Fohio ejus gentis Imperatorem ſæculo undetrigeſimo ante æram Chriſti communem fuiſſe inventorem primi inſtrumenti Muſici, ab ſe inſtructi cordis 36. Num chordarum numerum, & ſonos in polyaulio utriculo totidem calamis prædito imitati ſint Poſteri, mihi non liquet. Reddendam eſſe judico formam inſtrumenti, quod antiqui inventi

venti Muſici apud Orientales fidem adſtruit, etiam cum noſtrorum auctorum vetuſtiſſimis comparatum, cum ibi avenæ, & utricularis organi, paſtoralis ſcilicet vitæ prima levamenta dignoſcantur.

24. En aliud Sinenſium organum, Dulcino Europæorum perſimile, quod Sinenſium *Dulcinum* lubenter appellaverim. Genus hoc tubæ graviſſimæ, a noſtris, ut vocant, *Fagotti*, non admodum diverſum, a Sinarum Muſicis adhiberi, docet Caſpar Calvor Ritualis ſui, parte 2. ſect.5. cap.20. pag.693. ubi recenſens tria genera organorum, Pulſatile, Enchordum, & Pneumaticum, in ſingulis exhibet Sinarum inventa æneo iconiſmo; ubi, inter cæteras figuras, adſtat accinenti ſenex, latiorem tibiam, *Fagottis* noſtris ſive Dulcinis conferendam, manu geſtans. Inde placuit repetere poſtremam hanc ſpeciem organi pneumatici, ne Gentis inter Orientales antiquiſſimæ, &, ab ætate Diluvio Noetico proxima, origines artium ſuarum repetentis, inventa Muſica omitteremus hoc in Catalogo,

In-

Inſtrumentorum Muſicorum genus tenſile.

CAPUT II.

1. 2. M*onochordum*, ex anaglypho antiqui ſarcophagi in terra Defenzani ad lacum Benaci: quod ex arcu ſororis Dianæ inveniſſe Apollinem tradit Cenſorinus, de die Nat. cap. 22. Ariſtides Quintilianus, inter antiquos Muſicos editus a Meibomio, ex ponderum appenſione tonos in Monochordo inventos affirmat, lib. 3. pag. 12. Deſcribitur Monochordon a Guidone, relato a Kircherio lib. 4. cap. 2. ut in hoc Tab. IV.

Digitized by Google

anaglypho, quod exhiberi videtur alia tabula marmorea apud Authorem.

3. *Dichordum*, ex eodem anaglypho. Dichordum nominat Sopater, apud Cœlium Rhodiginum lib. 9. cap. 4. & *Pyctidem*, ſeu *Pactidem* vocat. Retulit Athenæus lib. 4. cap. 24. Dichordon Aſſyriis tribuitur a Clemente Alexandrino Stromat. lib. 1. pag. 307.

4. *Lyra trichordis*. Apollini Clatræ in anaglypho relato a Sponio Miſcell. pag. 87. trichordis Lyra tribuitur. A Polluce, dicitur *Panduria*. Vide Gloſſar. med. & infimæ Latinitatis. Figuram Lyræ deſumpſimus ex Lyra Amphionis, in antiqua ſculptura Dirces, aſſervata in Palatio Farneſiano. Chordæ ibi deſunt. Tres ex Lyra Apollinis Clatræ apud Sponium addidimus. Lyram trichordem etiam Mercurio tribuunt Ægyptii. Videatur Cæſius, in Cœlo Aſtronomico pag. 187. & Diodor. lib. 1. & collectanea Lyrarum Equitis Petri Leon. Ghezzi ab ipſo delineata in ſuo Muſæo.

5. *Tetrachordum*. Citharæ ſpecies, quale Anacreontis eſt Barbyton. Lyra tetrachorda Mercurio tribuitur a Macrobio Saturnalium lib. 1. cap. 19. Nicomachus Geraſenus apud Boe-

Boetium lib. 5. Muſices, affirmat Mercurii Tetrachordum uſque ad Orphea retentum, cui traditum a Mercurio ferunt. Lyram Phoeniciam tetrachordem fuiſſe, narrant Auctores relati a Cæſio in Coelo Aſtronomico Poetico, in Aſteriſmo Lyræ, & a Coelio Rhodig. loco indicato, aliiſque apud Bochartum, de lit. & ferm. Phoenicum lib. 2. cap. 7. Confirmant a Phoenicibus inventum poſteris illius Chanaan, ex quo Mercurium ſuum procuderunt Græci fabulatores. Orphei Lyram tetrachordem ex antiqua pictura Coemeterii S. Calliſti Pont. ab Aringhio editam Romæ Subt. Tom. 1. pag. 563. hic expreſſimus. Eodem Tom. pag. 547. Orpheus cum Lyra pentachorda exhibetur. Cum afferant mythologi, Apollinis beneficio auctum fuiſſe vetus Mercurii & Orphei tetrachordum ad ſeptem chordas, quintam, reperivit Choroebus Lydiæ Regis filius; ſextam, addidit Hyagnis Phryx. Videatur Coeſius pag. 186. Aliud anaglyphum Villæ Matthæjorum reddit Poetam canentem Lyra pentachorda, ad hujus imaginem efformata.

6. *Lyram acutam ſeptem fidibus* hæc figura exprimit, juxta exemplar Globi coeleſtis Far-

Digitized by Google

neſiani antiquitus inſculpti omnibus Aſteriſmis ætate Antonini. Lyram Apollinis aliqui dicunt, ex Macrobio Saturnal. lib. 1. Vide Aleandrum in expoſitione anaglyphi Solis pag. 36. Alii appellant Lyram Mercurii, ut Scaliger advertit ex ejus Hymno, in Comment. ad Sphæram Manilii pag. 380. Septichordem fuiſſe Lyram Orphei, canit Virgilius lib. 6. Æneid. Vide Cœſium in explicatione Aſteriſmi Lyræ.

Liræ poſterioris, quam ſcilicet, adjecta teſtudine Mercurii poſteriores ætates uſurpavere, figura deſumpta eſt ex antiqua lucerna Bartoli, part. 2. num. 14. exhibente Apollinem hac lyra ludentem, quæ cithara dici poteſt, ut num. 8. 9. 10.

7. *Chelys*, ſeu Lyra Mercurii reformata, retenta teſtudine, & contractis cornibus in manubrium, excipiens magades complures ad ſonos ejuſdem chordæ variandos. Figura viſebatur in veteri anaglypho Noſocomii Lateranenſis, hodie ſpectanda in Ædibus Juſtinianæis, edito per Boiſſardum Tom. 2. p. 145. & in editione nova Gruteri pag. 819. Et plectro, & digitis tangebatur. Vide Scalig. in Manil. pag. 384. Plectri figuram vide poſt nu-

numerum 8. lit. A. Cithara etiam dicitur. Vide Scalig. pag. 383.

8. Hæc figura deſumpta eſt ex anaglypho in Ædibus Emi Cardinalis Spadæ, exhibente Amphionem cum hac *Cithara*.

9. Iſtam figuram in anaglypho Solis apud Matthæjos, explicavit Commentario eruditiſſimo Aleander pag. 7. TAB. V.

10. Hæc quoque figura expreſſa videtur in eleganti anaglypho Excell. D. Alexandri Albani (modo Ampliſs. Cardinalis) cum cœteris ſymbolis Apollinis. Has vero *Citharas* appellari, adeoque diſtinctas eſſe a Lyra, & teſtudine Mercurii, colliges ex Scaligero in Manilium, pag. 380. Poſſet & illa appellari cithara, quam num. 5. exhibebam, cum careat teſtudine. Operoſior cithara viſitur in veteri ſarcophago Matthæjorum Muſas exhibente, edito a Sponio Miſcell. ſect. 2. art. 9. pag. 44. de qua infra, numero ſequenti. Citharam, ut in figura 5. (pluribus tamen chordis inſtructam) Chiron tenet, Achillem inſtituens, apud Fabrettum, in addit. ad Tab. Iliac. pag. 357. & a Sirenæ manu tractatam refert ejuſdem formæ, ibid. pag. 379.

11. *Triplex Lyra Pythagoræ Zacynthi*, conſti-

ſtituta in totidem faciebus tripodis. Deſcripſit Athenæus lib. 14. cap. 15. cum triplici modo harmoniæ, Dorico, Lydio, Phrygio. Verſatilem tripodem fuiſſe, ut melos variaretur mira facilitate, tradit Athenæus. In anaglypho ſarcophagi Matthæjorum, citharâ, quam num. 5. in manu Euterpis exhibet Sponius (licèt in exigua mole figuræ, apud eundem non ſatis dignoſci poſſit artificium organi, ut in marmore viſitur) tres modos compendioſius ſtatui potuiſſe, facile deprehendi. Nam ſiniſtra manus Muſæ, longiores chordas tractans, Doricum canere potuit; interea dum dextra manus plectrum tenens, percuteret chordas breviores ſupra magadem, ex calamis ſuperne junctis ad jugum citharæ facile extenſiles, & ſupra, parem numerum fidium mediocrium; quæ ex eadem magade introrſum duci * numero fidium poſſe pleriſque reſpondere compertum erit; præſertim cum eadem retenta meminerimus apud eos populos, qui reſcindi abundantes chordas Magiſtratuum Edicto juſſerant.

* *Emendet felicior aliquis. Vide infra pag. 32. in fine.*

Endecachordem Lyram Timotheo adinventam memorat Scaliger, pag. 384. in Manilium; cui par ignominia, ac Phrynidi contigit,

git, ex Ephororum decreto, quod recitat acceptum a Boetio in 1. de Muſica. Productus ſcilicet in Comitium, juſſus eſt manibus propriis quatuor ſuperfluas chordas amputare, ut ſeptem priſcæ tantum eadem in Lyra ſupereſſent.

Dodecachordon, *Nablium*, hoc eſt Pſalterium, deſcribimus infra pag. 35. ex Joſepho Antiquit. Jud. lib. 7. cap. 10.

Neutrum organum a Davidico Pſalterio decachordo ſeparamus genere, ex placito Euphorionis, complexi unicam ſpeciem πολύχορδον, variis hiſce nominibus, exiguo chordarum numero diſcrepantium: ac eorum uſum eſſe antiquiſſimum ſtatuentes, aſſerimus cum Strabone eſſe ab Aſia repetendum.

Confirmat ſententiam Anacreon, qui ludere ſe canit magade chordis 20. inſtructa, quas Athenæus 21. fuiſſe contendit. Chordas decem a Davide numeratas ſuo in Pſalterio, Fulgentius in Apollinea etiam deſcribit; quòd humanæ vocis decem eſſe modulamina dicat, ut animadvertit Aleander in Expoſitione Tabulæ Solaris pag. 37.

Cœterum excreviſſe numerum fidium, ſupra ter ſeptenas Anacreontis, ad triginta, vel

vel etiam plures, quæ ab aliquibus Scriptoribus memorantur, mirum non eſt; cum in octavis repeterentur diviſiones diatonicæ, & enharmonicæ præcedentium . . . . .

Quin ex ea animadverſione, quam Athenæus adhibuit ad magadem Anacreontis explicandam, una & viginti chordis inſtructam tria in heptachorda ordinatis, ſi conferatur cum figura organi adhuc ſuperſtite in anaglypho Matthæjano ad Montem Cœlium, edita per Sponium pag. 44. & a me diligentius ex prototypo expreſſa n. 11. conciliatur mirifice ſententia Athenæi de triplici heptachordo, unicum in organum, aut citharam, ſeu barbyton compacto; & intelligitur Pſalterii, magadis, ac Lyræ figura, & triangulorum muſicalium, ab Athenæo ex Apollodori epiſtola ad Ariſtoclem memoratorum, & affinitas hujuſmodi inſtrumentorum. In eo anaglypho Muſa, num. 5. diſtincta apud Sponium, & *Euterpis* nomine ab ipſo donata, barbyton ita tenet, ut, ſiniſtro brachio organum illud quaſi complexa, manûs lævæ digitis carpat chordarum longiorum ordinem in poſtica organi parte extenſilium: dextra verò manus plectro armata, ita applicatur interioribus fidibus barbiti,

biti, ut ordinem duplicem pulſare velle videatur, alterum ſuperne extenſilem in horizontali ſuperficie magadum, alterum inde penſilem, & ad internam baſim, ſeu βατῆρα protenſum, licet chordæ in ea ſculptura non ſint expreſſæ. Organi conformatio, & manuum poſitus, eaſdem ſatis indicat. Porro Euterpe Muſæ tribui barbiton, Sponius arguit ex Avieni carmine,

Euterpe dulci concentu barbita movit.

Attamen Lyricorum Poetarum organon id fuiſſe, Horatius oſtendit non uno in loco, ut in Ode 1. & 32. libri primi; & Muſæ Lyricorum Polyhymniæ, ab hymnis concinendis ita denominatæ, eſſe tribuendum demonſtrat. Euterpe vero tibias aſſignandas, Ode 1.

. . . . ſi neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

Lesboum appellat *barbiton*, carmina Alcæi Lyricorum Principis, in Lesbo inſula nati, ut ex Ode 32. ad lyram ſuam:

(Age, dic Latinum
Barbite carmen,
Lesbio primum modulate civi &c.)

Interpretes veteres, & recentes docent. Si

 atten-

attente conſideretur diſpoſitio partium in hujuſce Muſæ Matthæjanæ lyra, cithara, ſeu barbito, tria heptachorda admittente, partim tentanda digitis, partim plectro pulſanda, intelliget unuſquiſque Anacreontis magadem triplici heptachordo, & fidibus una & viginti inſtructam; nec non cæteras ſpecies hujuſce generis inſtrumentorum ἐυχορδῶν deſcendere ex heptachordo filiorum Chanaani, Apollinis habiti a Poetis, necnon ex octachordo, & decachordo Pſalterio Davidis, & dodecachordo Joſephi. Siquidem heptachordon, & octachordon, eſt diatonicum ſyſtema ſeptem vocum, cum adjectione octavæ, primam chordam repetentis in auctioribus. Ennachordon Theophili, duas addit chordas diatonico, & totidem voces, quarta, & ſexta deſtitutis (in Syſtemate Guidonis, quo utimur, eſſent F. & B. niſi aſſumerentur Bb. & F.) ut in diatonico juſti diateſſaron proportio aſſignetur. Inde vero fit Davidis decachordon perficiens octavam hujuſmodi chordarum aſſumptione; at duodenarius chordarum numerus in Nablio Joſephi expreſſus, refert eaſdem ferme chordas XII. diatonici ſyſtematis, quæ bis duci poterant ad infernum

num βατῆρα, ſeu ſcamillum, in illis, Lydium, in his, Phrygium modum reddituræ; aut certè Diatonicum, Enharmonicum, & Chromaticum ſyſtema commiſceri in eadem cithara expeditè poterat, non ſecus ac in ſuo tripode verſatili fecit Pythagoras ille Zacynthicus, quem retulimus ex Athenæo.

12. Pſalterium decachordon, Hebræis נבל *Nebel*, ſeu נבל נשור *Nebel Naſſor*, unde Græci derivarunt Νάβλιον, & Latini *Nablium*, ſeu *Naublium*, & *Nablam*, organi genus eſt, quod a Sidoniis acceptum ferunt ex Sopatre apud Athenæum lib. 4. cap. 24.

. . . . Neque Sidonii Naublii
Crocitans chordis tenſa eſt forma &c.

Adjectam fuiſſe Nablio unam, & alteram chordam, ſupra decem illas a Davide numeratas in ſuo Pſalterio, cognoſcimus ex Joſepho Hebræo lib.7. Antiquit. cap.10. Citharæ non admodum diſſimile fuiſſe Pſalterium, docemur ex obſervatione S. Baſilii relata a Jacobo Benigno Boſſuet Epiſcopo Meldenſi in notis ad Pſalmos, ut in ejus præfatione n. 34. Citharam Latinorum, ſeu Κινύραν Græcorum ab Hebræorum כנור *Cinnor* omnes derivatam ſciunt. Joſephus ita deſcribit Na-

 blium,

blium, & Cinyram. *Cinyra decem chordis intenditur, & pulſatur plectro. Nabla, duodecim ſonos continet, ſed digitis carpitur.* Quadratam Pſalterii formam hoc 12. chordarum numero expreſſimus ex ſimili in æneo vaſe antiquo apud Bellorium, edito per Nicolaum Cauſſeum in Muſæo Romano ſect.5. art.1. num. 3. ubi decem tantùm chordas cælator incidit. Vel organi ejuſdem figura fuit, vel ſymbolum; cum primus quadratus inter numeros, hoc eſt quaternarius, denarium contineat totius harmoniæ, omniumque numerorum arcana complexum; ut paſſim notant Arithmetici,& Muſici ex Pythagoricis,cum Kircherio in Muſurgia lib.7.p.1.§.1. Videndus Jo.Meurſius in Denario Pythag. Trapezii figura præditum fuiſſe Nablium נבל ſeu Pſalterium, dicit Schilte apud eundem Kirch. p. 49. lib.2.

Præter Pſalterium Decachordum, Interpretes complures in Davidis muſice reperiunt octachordum, quando in Pſalmis occurrit frequens ille titulus, *pro octava*. Verba Epiſcopi Meldenſis dabo, num. 34. Præfationis in Pſalmos „ Pſalterium fuiſſe decachor-
„ dum patet Pſal. 32. ver. 2. *in Pſalterio decem*
„ *chordarum pſallite illi*, aliiſque in locis; ut illud Pſal.

„ Pſal. 91. v. 4. *in Decachordo pſalterio*, quod in
„ Hebræo legitur, non ad diſtinguenda orga-
„ na, ſed ut ad unum, idemque organum deſcri-
„ bendum pertinere intelligatur. Nam *citha-*
„ *ram*, quæ in eodem verſu memoratur, octo-
„ chordam fuiſſe tradunt. Certe reperitur in
„ titulis Pſalmorum השמינית *Haſchemminith*,
„ quod noſtri *pro octava* vertunt. Chaldæus,
„ eumque ſequuti graviſſimi Authores *octochor-*
„ *darum cithara* interpretantur; quamquam alii
„ ad tonos magis, quam ad numerum chorda-
„ rum referunt „ Species igitur citharæ haben-
da ſunt organa indicata Pſalterii, ſeu Nablii, & Cinyræ. Sunt qui Nablium a Pſalterio diſtinguant ex uſu tantum, quò ſcilicet Pſalterium ſacris tantummodo hymnis peragendis adhiberetur; Nablium verò etiam profanis cantionibus præter ſacros uſus præſto eſſet. Videndus ea de re Cæſius in Aſteriſmo Lyræ pag. 189. & ſeq. ubi etiam Harpæ noſtrati, ac veteri a Venantio memoratæ æquiparandum putat. Cæterum Octochorda, Decachorda, & Endecachorda inſtrumenta ab antiquis memorata hiſce figuris* includimus, cum pro arbitrio Muſicorum plures, aut pauciores nervi eiſdem aptarentur. Enneachordon

* nempe 9. 12. 15. tab. V.

don etiam Orpheo tribuit Avienus pro Muſarum numero fortaſſe chordas lyræ ſuæ aptanti; ut Cæſius interpretatur loco indicato:

Hic nam fila novem docta in modulamina movit,

Ejuſdem uſus quoque, inquit, tribuitur Phrynidi, cui duos amputavit nervos bipenni Emereps Lacedæmoniorum Ephorus, cujus cenſuræ univerſa olim Græcia acquieſcebat. Phillis quoque Delius apud Athenæum lib.XIV. cap. 14. memorat Enneachordon. Ibi etiam additur Apollodorus in reſponſo Epiſtolæ ad Ariſtoclem. „ Quod nunc Pſalterium vocamus, illud inquit eſſe magadem; vocatus vero olepſiambus eſt Trigonus, ac Elymus, ac novem habens chordas; quæ rariori ſunt in uſu. Pſalterium igitur cum magade componendum hìc liquet: magadem rurſus cum barbito Terpandri, & cum Pectide Sapphus, facile colliges ex auctoritatibus ibidem relatis ab Athenæo. Sive igitur heptachordem lyram, ſive octochordam, ſive Pſalterium enneachordon, ac decachordon Davidis, ſive organa chordis pluribus inſtructa memorentur, omnia ad citharæ, pſalterii, barbiti, & lyræ genus eſſe referenda cognovimus. Quare

re figuræ a n. 3. ad n. 12. variant ab illis, quibus hodie utimur in communi ſyſtemate Guidonis. Nam in ſingulis heptachordis diatonicis cum inſerantur quinque chordæ chromaticæ, reſultat numerus duodecim fidium unicuique chordæ ſuas legitimas conſonantias tribuentium. At Schilte apud Kircherum Muſurgiæ lib. 2. pag. 49. dicitur *Trapezium*, propter adjectam ſcilicet baſim, quæ trigono fidium, quartum latus infernè addit, ut expendenti figuram ſatis liquet; ni placeat trigonam lyram preſſius interpretari, quam harpam etiam dictam antiquitus diſcimus ex verſu Ven. Fortunati,

Romanuſque lyra plaudat tibi barbarus harpa.

Licebit earundem figuras intueri numeris 13. 14. 15. 16. & 17.

13. Figura Trigonæ lyræ num. 13. deſumpta eſt ex anaglypho Ægyptio in Hortis Mediceis a Kirchero edita tomo 4. Oedipi cap. 13. pag. 426.

14. Figuræ 14. & 17. editæ ab eodem, Muſurg. Tom. 1. pag. 49. ex antiquo Codice Vaticano. Figura 14. dicitur כנור *Cinnor* Hebræis, Græcis Κινύρα, & Latinis *Cinyra*, aut *Cithara*.

15. In

Digitized by Google

15. In anaglypho Mediceo Horti Pinciani numeravi chordas duodecim marmori inciſas, licet non nihil detrita marmoris ſuperficies injuria temporum eaſdem obliterari alicubi oſtendat. Quapropter accedit proxime hoc inſtrumentum ad Joſephi Nablium duodecim chordis inſtructum, & ad figuram trigonam eidem organo, citharæ, ſeu pſalterio tributam ab Auctore Epiſtolæ de generibus Muſicorum, quæ ſub Hieronymi nomine circumfertur, indicante etiam Sponio Miſcell. ſect.1.art.7. pag.23. in tab.48. qua in Epiſtola dicitur *Deltæ* litteræ id organum aſſimilari. Inde etiam conficitur, rectè comparari a Venantio Fortunato Romanam Lyram cum Harpa barbarica in carmine recitato n. 12. Viſitur etiam in Tabula Iſiaca ante bovem apim quidpiam ſimile huic lyræ, ſeu citharæ trigonæ impoſitum tripodi.

Kircherius loco citato aliam profert iconem Pſalterii quadrati ſub A, ſimplicioris, ac ſimilis fermæ figuræ noſtræ, quam ex vaſe æneo Bellorii exhibuimus ſupra num. 12.

TAB. VI. 16. & 17. Figuram 17. Kircherius dicta pag. 49. Tom. 1. Muſurg. inſcribit nomine נבל עשור *Nevel Naſſor*, ſeu Nablii Decachordis

dis primo dicti, tum aucti fidium numero majori, unde etiam Harpichordi noſtratis forma ſuborta eſt num. 16. ſive jacentis, ſive erecto ſitu, qualia organa Romæ quoque efformari vidimus.

18. Numero autem 18. exprimendum curavi Mercurii Caducæum, cum Cithara expreſſum in tabula Solari Matthæjorum explicata per Aleandrum; qui ſcite obſervat pag. 31. ex arundine compactum oſtendi, ut fiſtula arundinea indicari poſſit, Mercurio attributa ab Apollodoro, Iſidoro, aliiſque Auctoribus. Rurſus apponendam duximus hanc Mercurii virgam Muſicæ artis antiquiſſimis Inſtrumentis; ut baculum cantorium, a Calvor in Caducæo cognitum, indicaremus, ſive artem Muſices, ad harmoniæ leges, & pacem revocantis vocum diverſarum ſonos ſerpentinis gyris ſibi propemodum adverſantes, ut prædictus Author obſervat Ritual. par. 2. ſect. 5. cap. 21. pag. 699. & deduci poſſe autumat ex carmine Virgiliano.

Digitized by Google

Inſtrumentorum Muſicorum genus pulſatile.

CAPUT III.

1. TYmpanum recte definivit Scaliger in Manilium pag. 382. ſcribens: *Omne cavum, ab una parte rotundum, tympanum dicitur. Aſſentitur Plinius a pleriſque obſervatus lib.9.cap.35.* ubi aſſerit tympani nomen inde tributum margaritis eam figuram retinentibus, quibus una tantum eſt facies, & ab ea rotunditas, averſæ verò, planicies. Æreum ejuſmodi tympanum bacillo pulſatile exhibe- TAB. VII.

mus ex antiqua pictura edita per Petrum Sanctem Bartolum Tab. XII. Paſſim occurrunt tympana inter ſymbola Matris Deûm in nummis, anaglyphis, aliiſque monumentis Græcorum, & Latinorum.

2. *Tintinnabulum*, ſeu *Crepitaculum*, ad genus tympani referri poteſt ex figura, quam præfert. In antiquo anaglypho per Boiſſardum edito Tom. 3. pag. 47. Cybeles tympanum manu geſtat, Athyde pariter aliud tympanum elevante: ex arbore autem pinu pendent gemina tintinnabula, ſeu crepitacula in eorum Sacris adhibita, quæ omiſſa ſunt in nova editione ejus Tabulæ, cum Gruteri Inſcriptionibus nuper vulgata Tom. I. pag. 27. At ex prototypo marmoreo Romæ aſſervato in Ædibus olim Cardinalis de Maximis *ad quatuor Fontes* heic damus. Tam Tympana, quam Tintinnabula, quæ Gentium ſuperſtitio ad inanium Deorum cultum adhibuit, multo præſtantiori, & antiquiori inſtituto fuerant ætate Moſis in Dei laudem concuſſa. Maria ſoror Moſis, poſt demerſum Pharaonem, carmine epinicio Dei beneficia celebrans, tympanum ſumpſit in manu ſua: egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam

cum

cum tympanis,& choris;ut legimus Exodi 15. Aurea vero tintinnabula limbo veſtis Aaron Moyſes divino monitu aptavit, ut, eo ingrediente Sanctuarium, ſonum ederent, quemadmodum eodem libro Exodi conſignatur c. 39. Tympanum ibi vocatur תוף *Toph*, Exodi cap. 15. v. 20.

3. Tertia figura *Tympanum* oſtendit crepitaculis inſtructum, cum pedo paſtorali ejus pulſandi cauſa appoſito. Inter antiquas picturas ita exhibetur Tab.XX. a Petro Sancte Bartolo ex autographo delineatum. Cymbala crepitaculis inſtructa mox ſubjiciam.

4. *Cymbalum Sacrum Armeniorum*. Tympani genus eſt cymbalum, a concava figura cymbæ nomen deducens. Alii tamen malunt etiam pateris metallicis orbiculari forma præditis cymbali nomen commune facere: præſertim, ſi, appenſis crepitaculis, concuſſione tinnitum edant; ut Armeniorum in Sacris etiam in Urbe præſtatur. Ætate Apoſtolica eodem nomine appellabantur hujuſmodi inſtrumenta muſica; ut conſtat ex Epiſtola B. Pauli 1. ad Cor. cap. 13. *Factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens*. Laurentius Pignorius de Servis pag.84. pluribus Auctorum ve-

veterum Scriptis rem illuſtrat. In Sacris Matris Deûm religioſo in primis viro id Organi genus tribuit Apulejus 8. Metam. *Inibi vir principalis, & alias religioſus, & eximiè Deum reverens, tinnitu cymbalorum, & ſonitu tympanorum, cantuſque Phrygii mulcentibus modulis excitus* &c. Inter anaglypha Urbis pag. 49. Faunus ex bacillo appenſum tympanum geſtat in Sacris Bacchi, cum crepitaculis. Oſtendam vetuſta cymbala Ethnicorum num. 17. quæ fortaſſe idcirco poſſunt appellari *Mezilothaim*.

5. *Cymbala Bacchicarum*, ſeu *Crembala Hermippi*. Sponius ex antiquis monumentis æquè, ac Scriptorum luculentis teſtimoniis figuram cymbalorum veterum ita deſcribit Miſcell. pag. 22. *Cymbala erant ex ære, quaſi duæ ſcutellæ, quæ manibus comploſa ſonum dabant*, uti Pignorius, ex auctoritate veterum Auctorum, retulit pag. 83. de Servis, ita ſcribens: *Ambabus enim manibus, erant enim manubriata, vel anſata in extrema convexitate, appendebantur; & comploſa, concuſſaque ſonitum edebant, tinniebantque*. Figuram uterque Author edidit, ex vetuſtis anaglyphis Bacchicarum deductam, quam heic retulimus. Ejuſdem figuræ Cymbala adhiberi

beri videmus ad concentum edendum in ſacrificio Etruſco, edito inter Picturas veteres a Bartolo fol. 93. Hermippus apud Athenæum lib. 14. cap. 14. hæc inſtrumenta appellat *Crembala*.

6. *Tympanum leve*. Levia tympana diſtinguunt ſcite a gravibus, ex carmine Catulli, tam Pignorius, quam Sponius pag. 84. Pignorius adhibet etiam complures authoritates ejuſdem Catulli, Ovidii, Suetonii, S. Auguſtini, & Iſidori, quibus evidens eſt, præter æneа tympana gravia jam deſcripta, & infra exhibenda numero ſequenti, aliud fuiſſe genus commune tympanorum figura orbiculari, contectum pelle, vel corio ſuperinducto: quæ aliquando virgula percutiebantur, ut in bellicis tympanis fieri conſuevit; aliquando manu impellebantur; qua ratione ad choreas paſſim adhibent noſtrates ruſtici. Hinc Ovidius 4. Metam.

Femineæ voces, impulſaque Tympana palmis.

Et Catullus de Athy.

Huc eis citata cœpit manibus leve tympanum,
Tympanum, tubam Cybele tua mater initia,
Quatienſque terga tauri teneris cava digitis
Canere hæc ſuis &c.

Et

Digitized by Google

Et S. Auguſtinus ſerm. 1. de Sanctis n.18. hoc genus Tympani tribuit Mariæ : *plaudat nunc organis Maria , & inter veloces articulos Tympana puerperæ concrepent* . Addit hiſce auctoritatibus Pignorius figuram , & deſcriptionem his verbis: *Porro forma Tympani hæc fuit, quam exhibemus , prima facie cribrum referens ; ut non immerito legamus in judicio loci , & piſtoris* : „ Tympana habet Cybele : ſunt & mihi Tympana cribri . „

Sponius advertit etymon Tympani derivari a pulſando ; τυπτεῖν enim pulſare Græci exprimunt . Levibus hiſce Tympanis, manus impulſu percutiendis , in orbe ligneo aptabantur etiam antiquitus lamellæ , ut hodie fit ; quæ concuſſæ , acutum ſonum ederent , cum gravi boatu percuſſi corii non injucunde compoſitum . Cymbalum audit apud noſtros populares ejuſmodi organum ; uti obſervant Eruditiſſimi Viri Pignorius de Servis , & Senator Bonaroti pag. 86. in expoſitione Achatis verſicoloris Muſæi Carpinei , Bacchi currum exhibentis , quam edidit poſt obſervationes ad Numiſmata maximi moduli ejuſdem Muſæi pag. 36. Figuram Tympani lamellis inſtructi , quam heic attulimus , nobis mi-

Digitized by Google

miniſtravit anaglyphum vetus a Bellorio editum inter admiranda Urbis Romæ fol.17. n.2.

7. *Tympana Bellica*. Duplex figura bellici Tympani a nobis depicta eſt, orbicularis una, altera cylindrica. Primam Pignorius expreſſit pag. 85. qua hodieque utuntur equeſtres. Turmæ, a Perſis ad nos derivata: &, parum permutato vocabulo, *Timballi* noſtratibus dicuntur, quæ antiquis *Tympana* dicebantur. Æneæ ſunt pelves, ejus figuræ, ſive hemiſphærii, unde nomen margaritis ex Plinio inditum diximus num. 1. plano corio ſuperextenſo. Apollodorus ejuſmodi Tympana tribuit Salmoneo. *Pelles*, inquit, *detractas in curru cum æneis lebetibus agitans, dicebat ſe tonare*. Alterum genus bellici Tympani cylindricæ eſt figuræ, quo pedites utuntur paſſim. Utrimque percuti bacillis poteſt cum cylindro ligneo: pellis utrinque ſuperextenſa ictus excipit. Ex palmæ ſtipite cylindrum bellici Tympani Indi conſtruebant, Suida teſte, unde Bacchus Indorum domitor fortaſſe ad Græcos tranſtulit, ex palmæ arboris cavo ſtipite tintinnabula introrſus, cui ex aurichalco adaptabant, atque in altum ferebant, concutiebantque in acie. Tintinnabula igitur, quæ & multa, &

Digitized by Google

magna, intus inconditum quendam ſonum edebant. In anaglypho Matris Deûm tintinnabula ſeorſim appenſa viſuntur: Tympana verò geſtant Cybele, & Athys, uti narravimus num. 2. A Parthis, ſive Perſis Indorum proximis Tympana non diſſimilia partim noſtris equeſtrium copiarum, partim pedeſtrium, uſurpari docet Plutarchus in vita Craſſi: *Non cornibus, aut tubis*, inquit, *incitare ſe ad pugnam, ſed ſtipites quoſdam corio tectos, & concavos, tintinnabulis æreis circumpoſitis, ſimul pulſant. Illi vero obſcurum aliquid, & terribile reſonant, & ululatu ferino, & tonitru commixtum.* Iſidorus, obſervante Lipſio in fine Dialogi x. de Militia Romana, Tympanum noſtris ſimile, quibus utuntur pedites, appellat Symphoniam: *Symphonia, vulgo appellatur lignum cavum, ex utraque parte pelle extenſa, quam ſinguli hinc, & inde Muſici feriunt.*

8. *Æra Thermarum* heic exhibemus ex veteri anaglypho, quæ rudimenta æris campani fuiſſe demonſtrantur ipsâ ex figura. Fortaſſis etiam ænea figurata vaſa, a Vitruvio in theatris memorata, nequaquam diverſa ab his fuerunt. Appendebantur in Thermarum adytis, ad indicandam horam admiſſionis, ac re-

receſſus. Obſervarunt id pridem Viri eruditi ex Martiali. Roſinus Antiquit. Rom. lib. 1. cap. 14. pag. 78. *Notandum eſt, quod campanæ ſonitu populus in Thermis, ſtatis horis, vel advocari, vel dimitti ſolitus fuerit, ut ex Martiali conſtat, dicente* „ Redde pilam. ſonat æs Thermarum „. In eodem anaglypho, Thermas exhibente cum æneis hiſce vaſis, viſuntur alia æra appenſa figuræ orbicularis, ſimilia Tympanis, quæ referuntur a nobis num. 15.

9. *Crotala.* Crotalum, ait Sponius Miſcell. ſect. 1. art. 7. pag. 22. Tab. 14. *proprie ſciſſa arundo, conſtructa ſtudio, ut ſonet, ſi quis ipſam quatiat manibus. Sic enim Gloſſæ Græcorum.*

Producit ex antiquo monumento Feminam ludentem Crotalis, quæ *Crotaliſtria* dicebatur. Viſitur alia Femina Crotala quatiens in anaglypho feralis cœnæ, edito per Bellorium inter admiranda urbis Romæ fol. 74. num. 2. Clemens Alexandrinus Crotala a Siculis inventa fuiſſe tradit. *Crumata* quoque, ſpecies erant crotalorum, ut ibidem cum Scaligero ad copam confirmat Sponius; nempe teſtulæ erant, aut oſſiculi, uſum Crotali præſtantes. Hiſpanis præſertim uſurpata, Bœticæ in primis Provinciæ, & Gaditanæ, affirmante

te Martiali. In veteri pictura edita per Bartolum, necnon in vetuſtis lucernis ab ipſo excuſſis par.1. num. 34. & 35. Crotalis, & Crumatis ludunt complures figuræ, unde hanc deſumpſimus. Malleum lignum adjecimus, quo Hebræi etiam nunc excitant ſuos contribules ad preces antelucanas; & vocant *Sommerim labocher*, vigilias matutinas. Malleo ligneo contundere nos ſolemus trabem in aditu Eccleſiæ poſitam, in triduo majoris Hebdomadæ, *Officiis*, ut vocant, *tenebrarum*; ut ex fragore contuſi ligni tumultus Judæorum Chriſtum Dominum ad necem depoſcentium, eumque cruci affigentium evidentius in memoriam reducatur; quæ ſpecies tympanorum ſunt, cum a τυπτεῖν *percutere* dicantur Tympana.

Tab. VIII. 10. *Semanterion* ab Italis dictum *Scrandola* hic etiam exprimendum curavimus, nempe aſſerem ferreis manubriis verſatilibus inſtructum, quo per eos dies, ſilente ære campano, utimur ad populum in Eccleſiam advocandum. Antiquitus, ante inventas nolas, Eccleſiæ Orientales, & Occidentales utebantur hoc ſigno convocationis, vel tuba; uti ex hiſtoria Lauſiaca, Caſſiano, Act.4. Nicænæ Synodi ſecun-

cundæ; aliiſque pluribus teſtimoniis probat Card. Bona, Rerum Liturgicarum lib. 1. c. 22. n. 2. Utuntur nunc etiam Græci recentiores; & quidem harmonica lege id lignum pulſant, ut merito inter inſtrumenta Muſica referri poſſit. Deſcriptionem luculentam ex Leone Allatio addit ibidem doctiſſimus, ac piiſſimus Cardinalis: *Sacerdotes*, inquit, *Græci ligneo inſtrumento ad Græcos in Eccleſiam convocandos utuntur. Id eſt lignum binarum decempedarum longitudine, duorum digitorum craſſitudine, latitudine quatuor, quàm optimè dedolatum, non fiſſum, aut rimoſum, quod manu ſiniſtra medium tenens Sacerdos, vel alius, dextra malleo ex eodem ligno curſim hinc inde traſcurrens, modo in unam partem, modo in alteram, prope, vel eminus ab ipſa ſiniſtra, ita lignum diverberat, ut ictum nunc plenum, nunc gravem, nunc acutum, nunc crebrum, nunc extenſum edens, perfecta muſices ſcientia auribus ſuaviſſime moduletur. Semanterion* id genus inſtrumenti vocant. Aliud Semanterion eſſe ait inſignis magnitudinis, adeout quandoque ſex palmos latitudo, unum craſſitudo, triginta longitudo exæquet, quod in Turribus catenis ferreis appenditur, & malleo pulſatur.

Digitized by Google

11. *Trigonon* mulierum in choro adſtantium ferali cœnæ. In anaglypho Ædium Juſtinianæarum, edito inter admiranda Urbis Romæ fol. 74. una ex eis num. 2. conſignata Trigonum pulſat. Erat enim id Organum Siſtri genus, plectro pulſandum; ut ſatis cognoſcitur illa ex figura. Nonnunquam virgulis inſtruebatur diverſi ponderis, ac longitudinis; ut varium concentum ederet. Alia verò inſtrumenta, non Trigoni forma, ſed inflexo in circulum angulo ſuperiori curvabantur, & crotalia ſonoræ ſphærulæ, aut lamellæ inſerebantur, ut pro molis, & metalli varietate; ſonum diverſum ederent. Ex antiquis monumentis vulgavit Pignorius, de Servis pag. 83. trigonum, ut arbitror, muſicum, quod cum cæteris Mercurii Ægyptii inventis habes in anaglypho edito per Boiſſardum ex Hortis Julii III. Tomo 4. pag. 78. & rurſus excuſum vidimus in nova editione Operis Gruteriani pag. MLXXIII. P. Calmet putat hoc inſtrumentum ab Hebræis dici *Schaliſchim* שלישים.

Vide in Diſs. in Pſal. *de Inſt. Muſic.* figuras 18. & 19. de quibus Regum 1. cap. 18. v. 6.

12. *Si-*

12. *Siſtrum*. Celebre illud Iſidis Organum, & Iſiacorum geſtamen, quod ab Apulejo adamuſſim delineatur lib. XI. Metam. obſervante Pìgnorio de Menſa Iſiaca pag. 34. Æreum ſcilicet crepitaculum, cujus per anguſtam laminam, in modum baltei recurvatam, trajectæ mediæ parvæ virgulæ criſpante brachio tergeminos ictus reddebant, argutum, ſonorum, & gravem. Virgulæ per laminam trajectæ, modo tres, modo quatuor, non ſine myſterio, viſuntur in veteribus monumentis Siſtrum exprimentibus; ut eruditiſſimus Fabrettus probat Inſcript. cap.6.p.489. Duas ibi figuras Siſtri, ex Muſæo Strozziano, & gaza Medicea ad magnitudinem prototyporum exactas, exhibet, unde hanc mutuamur quadrichordem. Siſtrum putant communiter eſſe cymbalum alarum Iſa.c.18. צלצל כנפים. Vide P. Calmet Diſſert. Inſt. ad Pſal. n. 15.

13. *Hymnologium*. Liceat nomen procudere huic machinæ Muſicæ, quam aptant paſſim publicis horologiis Eccleſiarum, & Fori in Gallia, & Germania ſuperiori, atque inferiori, in Belgio, & Anglia. Tintinnabula complura appendunt certi ponderis, ac menſuræ, ita invicem attemperata propor-

tio-

tione molis, ac ponderis, ut totum ſiſtema muſicum diatonicum, & chromaticum exhibeant. Tum in cylindro per horas ſingulas verſatili, ut fit etiam in Organis hydraulicis, aptant certis ſpatiis lamellas, quarum occurſu elevati malleoli ita incidunt ſinguli ſuam in campanam, ut melos ordinate per voces debitas proferant. Ut plurimum hymnorum modulationem pro temporis diverſitate occurrentium ab hiſce machinis edi curant artifices. Gallica voce appellant communiter *Garillion*. Figura pro arbitrio ſumitur, prout horologio convenit, cui eſt aptanda.

14. *Zylorganum* a Kircherio dicitur hæc machina muſica (puto *Xylorganum* voluiſſe appellare) Tom. I. Muſurgiæ pag. 518. quòd ea ſcilicet ligneis cylindris aliquando compingeretur. Uſus tamen docuit, præſtare ex argilla cocta, aut ex metallo, cylindros, ſive etiam tubulos formari ea longitudine, aut brevitate, quæ voces ſingulas per Diapaſon occurrentes fideliter reddat. Tæniola inſerta in utrumque caput cujuſque cylindri, nodis interpoſitis, ne proximi ſe contingant, exhibet ſyſtema muſicum perito percuſſori, qui, pro neceſſitate voces attemperandi, malleolo

ſcitè

ſcitè percutit hunc, vel illum cylindrum, referentem chordam ejus modulationis propriam. Naucleris præſertim Siculis familiare inſtrumentum eſt, ideoque a nobis expreſſum.

15. *Cymbalum penſile*. Supra num. 8. exhibui æra Thermarum a Martiali deſcripta, figuram illuſtrantia a veteri anaglypho deſumptam, campanis, ſeu nolis noſtratibus non abſimilem. In eodem anaglypho pendet in alia thermarum feneſtra æs orbiculare, foraminibus per circumferentiam æquo intervallo diſſitis, ut ſcilicet Crepitacula, vel alia non diſſimilia corpora ſonum editura, ex iis penderent. De his agemus in exponenda poſtrema figura hujus paginæ.

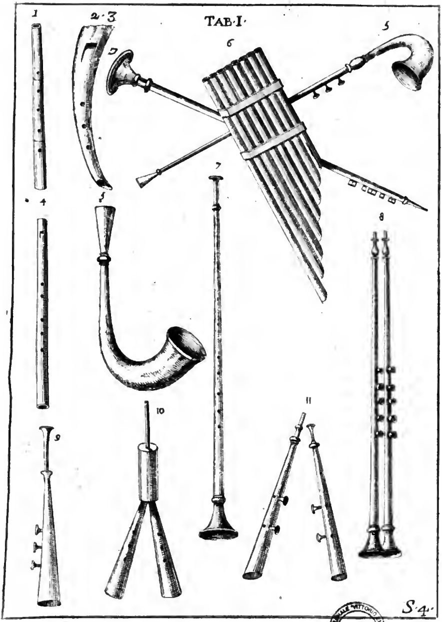
16. *Stella penſilis Fuldenſium*, ſeu machina cymbalarica S. Bonifacii Epiſcopi, & Martyris; cujus ætate conſtructam tradunt a femina Britanica ad Chriſtianam fidem perducta, abjurato Aſtri cujuſdam fictitio Numine, cui juxta errores ſuorum gentilium devota fuerat. Auream rotam campanulis compluribus præditam, imaginem Numinis quod impio cultu antea venerabatur, Chriſto ſubjecit. Rem pluribus narrat Kircherius ex Hiſtoricorum teſtimonio, quod profert.

17. *Di-*

17. *Diſcus Crotalophorus*, ſeu *Cymbalum Crotaligerum*. Nomen hoc indere liceat veteri Cymbalo, ſeu vaſi concavo, lancis, aut diſci formam obtinenti, cujus eſt limbus foraminibus pervius: ex his tintinnabula pendent, ad ſonum acutum iſtorum componendum cum gravi, æris ipſius, aut cymbali, ſeu diſci, ſono. Ejuſmodi ſtructuræ tympanum puella præfert in veteri anaglypho lateritio apud Bellorium edito inter Lucernas par. 2. num. 23. Ibi etiam additur figura Diſci ænei veteris tintinnabulis ſeptem inſerti, pendentibus circa lymbum, non ſecus ac in Cymbalo Sacro Armeniorum ſupra notavimus num. 4. Paulo arte num. 15. dabam ex vetuſto anaglypho cymbala Thermarum amplioris formæ, tanquam lebetum, aut lancium prægrandium; quorum in limbis foramina apparent evidentia, ad appendenda crotalia, ſeu tintinnabula; ut ex Belloriano Diſco facile quiſque colliget. Propterea non ineptè quiſquam fortaſſe referet ad hanc cymbali formam *Zilzal Chenaphaim*, & *Meziloihaim* Hebræorum, de quibus ſupra num. 12.

FINIS.

VAI
1541636

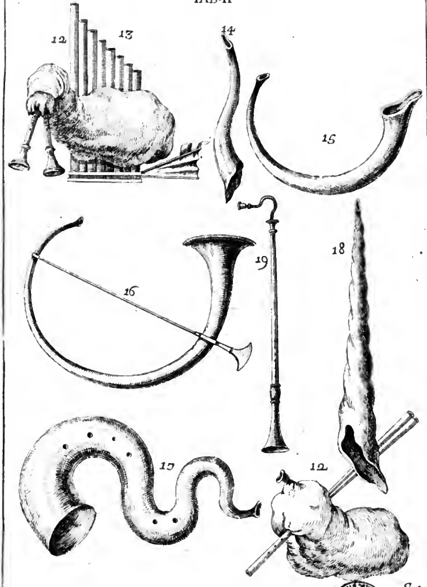

S·4·

NAPOLI
Digitized by Google

Digitized by Google

TAB·II·

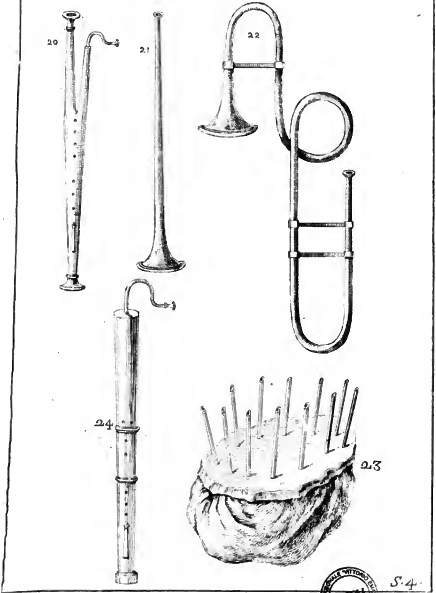

S·4·

NAPOLI

Digitized by Google

TAB·III·

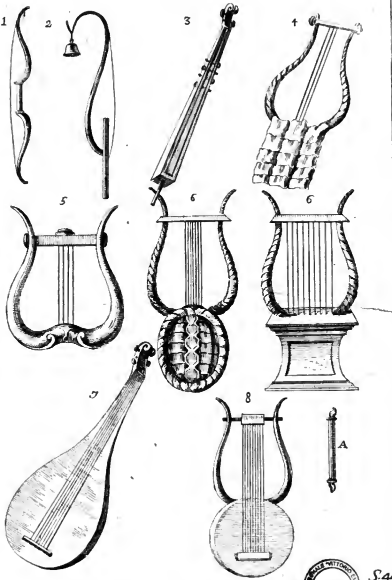

S·4·

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III
NAPOLI

Digitized by Google

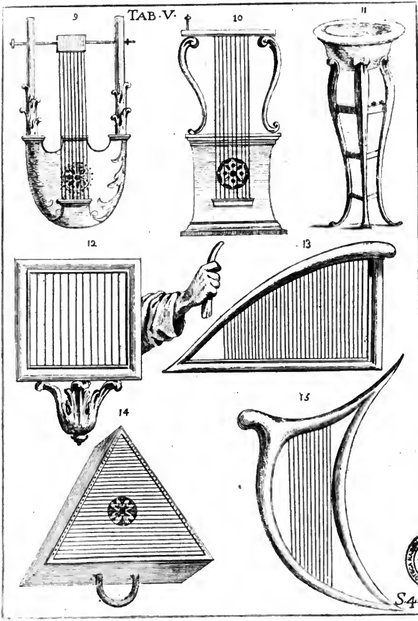
TAB·IV·

S.4.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

TAB. V.

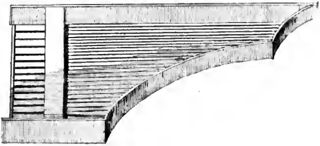

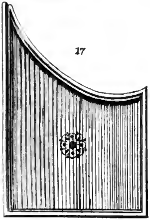
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE III NAPOLI

Digitized by Google

TAB·VI·

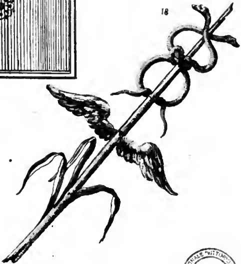
16

17

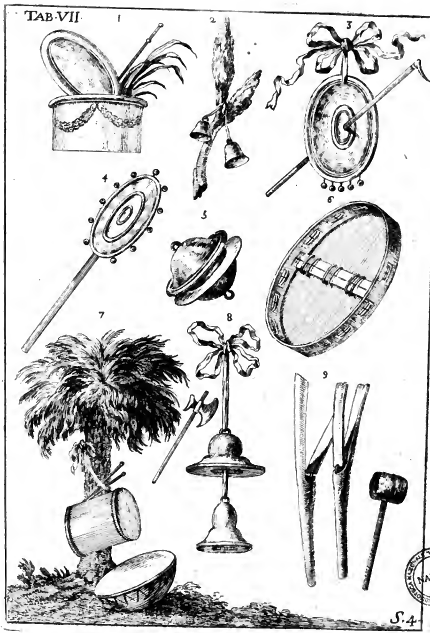
18

S.4.

NAPOLI

Digitized by Google

NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google